ఆంధ్రుల సాంఘిక దర్శనం

1609
10,436

[illegible]

— శ్రీరస్తు —

శ్రీ ... నాద్రి ...

పా ఘిత సు బ్రహ్మ ...

ఇదిమ

శ్రీమదాంధ్ర ... శ ... న్న ... సూ ... దా
జధానీపరిపాలక ... హోర ... త్యా ... విభుహాం
... త శ్రీమన్నరయ ... హో ... స్వ రాయ
ప్రేర ... వత ... సంభావి ... న్యాయ ... హా
... కోవిదై శ్రీమన్నరసింగ ... వేంకటరంగా ...
... రచితము,

హేమాపురీ సంస్థాపిత మంజువాణీ ముద్రాక్షర శాలాయాం,
త్రిభువన ... రవాఖిల విద్వజ్జన ప్రమోదాయ ముద్రాపితం సత్
విజయతాంతమాసె

1913.

షవంశోద్భవం,
ణాఖ్యంగురుం,
నాసంతథా,
ార్యంముదా॥

శ్రీ[illegible]య నమః

శ్రీమత్సంయమిసార్వభౌమాయనమః.

పాఘోక్తి సూత్రార్థదర్పణః ప్రారభ్య

శ్లో॥ సదాధ్యాత్వాదేవం సకలగుణసామ్రాజ్యమనఘం
మునీనాంయస్సూత్రైః పదకమల మానమ్య బహుధా
విధాతుంవాదార్థం సమపివిశదం కౌతుకవశా
త్సదారఙ్గాచార్యస్సమతివిబుధానీకమమలమ్॥

౨. శ్రీమద్వేంకటలక్ష్మణార్యయమినం శ్రీశేషవంశోద్భవం,
శ్రీరఙ్గార్యమణిం భజామిసతతం శ్రీకుప్పణాఖ్యంగురుం,
శ్రీమౌద్గల్యకులాంబుజాతతరణిం శ్రీశ్రీనివాసంతథా,
శ్రీమత్కృష్ణగురూత్తమంగుణనిధిం శ్రీరాఘవార్యంముదా॥

3. కాణాదగౌతమపథేపిచశబ్దశాస్త్రే
ప్రాభాకరాదిమతభేదనిబన్ధనేషు
నైవాస్తిమత్పరిచయోపితథైవసాంఖ్యే
కానఃక్షతిర్విజయతేయతిరాజవాణీ॥

4. పాఘ్రేతిసూత్రేపరిదృశ్యమానే
కశ్చిద్వివాదః కలితోస్తిలోకే
తత్రాస్తరేకల్ప్యకకల్పనానాం
కరోమిఖణ్డాస్య వికౌతుకార్థమ్॥

5. సవాదరస్యేక్షమిదంజయార్థమ్
నచైవపాణ్డిత్యనిరూపణార్థమ్
చాపిపత్రాన్తరలేఖనార్థః
పరన్తుసాహిత్యనిదర్శనార్థమ్।

6. తిఙ్సుబన్తచయానాఞ్చ। ప్రయోగోహ్యన్యథాభవేత్
పరంకర్త్రఇతిన్యాయం। పశ్యన్తువిబుధాస్సదా॥

సూ-"ఆతశ్చోపసర్గే,, ౩-౧-౧౩౬ సూ-పాఘ్రాధ్మాధేట్దృశశ్శః ౩-౧-౧౩౭ ఇతిసూత్రద్వయంశ్రీమత్పాణిన్యాచార్యప్రణీతాష్టాధ్యాయ్యన్తర్గతతృతీయాధ్యాయప్రథమపాదమధ్యే క్రమికతయాపరిపఠ్యతే, అత్రేయంవిప్రతిపత్తిః ఏతద్ద్వితీయసూత్ర విధీయమానకర్తృకశప్రత్యయోహ్యు పసర్గసమః

వ్యాహృతప్రదర్శితపాదిధాతుభ్యః పరత ఏవ ప్రభవతి ఉత తత్ర పిహితనిరుక్తపాదిధాతుభ్యః పరతోఽపి సమ్భవతీతి, తదర్థమిదం విచార్యతే, పూర్వసూత్రస్థోపసర్గపదానువృత్తిమత్ర కర్తుం శక్యతే, ఉత నేతి, తదర్థమిదం విశోధ్యతే; తత్ప్రయోజకీభూతదృఢతరప్రమాణప్రత్యాసత్తిరస్తి, ఉత నాస్తీతి, యదోపసర్గపదానువృత్తిప్రయోజకీభూతదృఢతరప్రమాణప్రత్యాసత్త్యభావస్తదా నిరుక్తకేవలధాతుభ్యోఽపి పరతస్తాదృశప్రత్యయోపపత్త్యా తద్రహితపిబతీత్యాదిప్రయోగాశ్చ సాధవ ఏవేతి పూర్వపక్షే ఫలఫలిభావః। యదా తు తాదృశోపసర్గపదానువృత్తిప్రయోజకీభూతదృఢతరప్రమాణప్రత్యాసత్తిసద్భావస్తదా సోపసృష్టతాదృశధాతుభ్యః పరత ఏవ తత్ప్రత్యయోపపత్త్యా తత్సహితోఽపిబతీత్యాదిప్రయోగా ఏవ సాధుతమా ఇతి సిద్ధాన్తే ఫలఫలిభావః॥

అత్ర పూర్వపక్షీ ప్రత్యవతిష్ఠతే నిరుపసృష్టపిబ ఇత్యాది ప్రయోగాస్సాధుత్వవత్తిః, సర్వత్ర పదానువృత్తిప్రయోజకీభూతపంచలక్షణలక్షిత వ్యాఖ్యానసమధిగమ్యత్వ రూపస్వరితత్వస్యోపసర్గపదేఽభావాత్ . నచ హేత్వసిద్ధిరితి శక్యతే వక్తుం, తత్ప్రతిపాదకప్రమాణతమ కాతంత్రవృత్తికౌముద్యాది ప్రాచీన నవీన వ్యాకరణ వ్యాఖ్యానేష్వనుక్తత్వాత్, నచైతేషాం వాత్ర కథం ప్రామాణ్యమితి తు శంక్యం, భావ్యవిరోధాభావాదద్యత్వే తేషామేవోభయత్ర ప్రమాణత్వేన ప్రతీ

తత్వాత్, 'యదాపశ్యః పశ్యతేరుక్మవర్ణం' 'ధూమస్యథయా'
నిత్యాద్య లౌకిక లౌకికప్రయోగాణామన్యథోపపత్తికల్పనే
ఽతిగౌరవాచ్చ. నచాత్యన్తప్రాచీనాభ్యర్హితవామనమతే
ఽస్యతత్పక్షస్యనిరాకృతత్వాద్భాష్యావిరుద్ధత్వాచ్ఛాందసప్ర
యోగప్రదర్శనస్యాత్రానుపయుక్తత్వాచ్చ ప్రహృష్య" ధూ
మస్యథయా" నిత్యస్యనిరంకుశప్రయుక్తత్వాచ్చకథంతద్రీ
త్యా తేషాంసాధుత్వమితివాచ్యం, నహిప్రాచీనత్వమాత్రమ
భ్యర్హితత్వేప్రయోజకంతద్బోధకప్రమాణాభావాత్తత్సద్భా
వేఽప్యత్రప్రకరణేకాశికాయాంకేచిదితినిర్దేశసామర్థ్యేనాను
పన్యస్తప్రయోగస్యాపితత్పూర్వకత్వేఏతస్యాపితథాత్వేబా
ధకాభావాచ్చ, నచబుధేరభిప్రాయం బుధిరేవసర్వతోవేది
తుమర్హతీత్యాదిరీత్యాఽనువృత్తిప్రయోజకస్వతః ప్ర
మాణభూతార్షవచనాభావేనకథమేతన్నిరుపాధికతయాసిద్ధ్య
తీతివాచ్యం. 'ఉపసర్గేఆదన్తాత్, పచిసంజ్ఞగమాదేరయుణ్ని
దృశాదేశ్య ఇతిసూత్రత్రయపాఠస్యాప్రరస్యతవ్యాకరణే క్రమిక
తయాదృశ్యతే, అత్రాద్యన్తసూత్రద్వారస్మార్ధ్య, 'పచిసంజ్ఞే'
తిసూత్రస్యనివిష్టత్వేనానువృత్తేరుచ్ఛేదసిద్ధ్యాతద్బాధకాభా
వేనపాణినీయసూత్రస్యాపితదేకార్థత్వేతూపపత్తిసద్భావాత్త
ద్వ్యాకరణమేవాత్రబాధకప్రమాణమితిమన్వీథాః, తస్మాత్
త్ప్రదర్శితప్రయోగాన్యథానుపపత్త్యాఽప్రతిబద్ధప్రదర్శిత నీ
క్షితాదిగ్రస్థప్రామాణ్యద్వారాపిబ, ఉత్పిబ, ఇత్యాదిప్రయో

గాణాంచ సాధుత్వసిద్ధ్యాఽతిప్రాచీనవామనవృత్త్యనుసం ధానప్రయుక్తప్రత్యవాయాభావేనచాననువృత్తిప్రయోజకపి బాదిప్రయోగాశ్చసాధవఏవేతి.

అత్రసిద్ధాన్తస్త్వేతత్పూర్వపక్షమిత్థం ప్రతిరుణద్ధి‌పా ఘ్రేతిసూత్రవిధీయమానకర్తృకశప్రత్యయాన్తసోపస్త్ర పిబ ఇత్యాదిప్రయోగాఏవసాధుత్వవన్తః, ఏతత్పూర్వసూ త్రపఠితోపసర్గపదానువృత్తిప్రయోజకీభూతనిరుక్తస్వరితత్వ స్యోపసర్గపదేసద్భావాత్, ఉపస్థితత్వంచ, స్వసమభివ్యాహృ తపదార్థప్రతిపాద్యార్థగోచరకత్వవాచకత్వాన్యతరత్వం, అనువృత్తత్వంచ, అనుషంగత్వం, తచ్చస్వసంబంధాభావప్ర యుక్తతత్తత్కార్యానుత్పాదకత్వసంబంధేన కించిద్విశిష్ట త్వం, స్వరితత్వంతు, శాస్త్రకర్తృసంకేతితతత్తత్పదనిష్ఠధ ర్మవిశేషత్వంఏతేనిత్యానుపూర్వీసిద్ధతత్తద్వర్ణాక్షరనిష్ఠస మూహాలవ్యావృత్తిరూపధ్యాపకేనాంశత్వరూపస్య భవద నభిమతత్వేప్యభిమతరీత్యా వాస్తవత్వపక్షస్య భంజకత్వాత్, నచతజ్జ్ఞానోపోద్బలకనిరుక్తవ్యాఖ్యానాభావేనస్వ రూపాసిద్ధి రితివాచ్యం ' వ్యాఖ్యానత్వంనామ , శాబ్దబోధకారణీభూ తపదజన్యపదార్థోపస్థితి జనకశక్తిలక్షణాన్యతరసంబంధాత్మ కవృత్తిగ్రహసంపాదకత్వం , అత్రకాశికాయాశ్చతల్లక్షణల క్షితత్వేన తదభావాద సిద్ధిశంకానావకాశః

దృశ వ్యాఖ్యానానాం స్వతః ప్రామాణ్యాభావేన ము

లప్రమాణాపేక్షాయాంతస్యమృగ్యత్వేనకథమనేనైవైతజ్జ్ఞా
పనమితివాచ్యం, అత్రేదంప్రష్టవ్యం, ఏతద్వ్యాఖ్యానసంజ్ఞి
కానాం సర్వేషాం స్వతఃప్రామాణ్యాభావపూర్వకమూలప్ర
మాణాపేక్షాపేక్ష్యతే, ఉతైతద్వామనీయవ్యాఖ్యానమాత్ర
స్యవా, నాద్యః, భాష్యాదీనాంచైతదపేక్షాయామనవస్థాప
త్తేః, తన్నిష్ఠసర్వోత్కృష్టత్వరూప యన్నోత్తరమిత్యాకా
రకప్రామాణ్యస్యదత్తజలాంజలిత్వాపాతాచ్చ, నద్వితీయః
వినిగమకాభావాత్, కించ, వ్యాఖ్యానానాం స్వతఃప్రామా
ణ్యాభావపరికల్పనమప్యసంగతం- తద్వాఖ్యేయస్యైవస్వతః
ప్రామాణ్యాభావాత్ . తస్యస్వతః ప్రామాణ్యంకుతోనా
స్తీతిచేద్వేదాంగత్వాత్తత్సిద్ధేః, తథాహి, వేదత్వంచస్వాభి
న్నప్రమాణాంతరానవగతాలౌకికోపాయబోధకత్వం, వా
చావిరూపనిత్యయా, అనాదినిధనానిత్యా, ప్రత్యక్షేణాను
మిత్యావాయస్తూపాయోనబుధ్యతేఏనంవిదంతివేదేనతస్మా
ద్వేదస్యవేదతేత్యాదినాతదుపలబ్ధేఃతథాచప్రభుసమ్మిత, ఇ
షేతోర్వర్జ్జేత్వేత్యాకారక వేదఏవ స్వతఃప్రమాణభూతః, ని
త్యత్వాదపౌరుషేయత్వాచ్చ . వ్యతిరేకేణరామాయణాది
వత్,ఏతన్నిష్ఠనిత్యత్వంచప్రత్యుచ్చారణంపూర్వపూర్వక్రమ
సుసదృశానుపూర్వీవిశిష్టతయోచ్చార్యమాణత్వంతచ్చస్వాశ్ర
యప్రతియోగికధ్వంసావ్యాపకత్వేసతి,స్వాశ్రయప్రతియో
గికప్రాగభావకధరభిన్నత్వంఅన్యద్వాస్యాత్ అపౌరుషేయ

త్వంచ భ్రమవిప్రలిప్సాదిదోషాదుష్టత్వం ఏతత్సర్వం పూర్వో
త్తరమీమాంసీయాధికరణేష్వనుసంధేయం- శిక్షావ్యాకరణా
ద్యంగవిశేషాస్స్వతః ప్రామాణ్యవిరహితాః. వేదోదితని
యమాదివిధ్యధీనసిద్ధికత్వాత్పౌరుషేయత్వాచ్చ. అన్వయె
స భారతాదివత్, ఏతద్విధిశ్చ, 'పరాచైవాపరా చేత్యాదినా
ధర్వణేఽఆమ్నాయతే, పౌరుషెయత్వమపి, తస్మాద్రియం.
వ్యాకృతా వాగుచ్యత ఇతి తైత్తిరీయసంహితాయామనుసంధీ
యతే, ఏతదంగానాం పూర్వపూర్వసాపేక్షత్వేన బీజాంకుర
న్యాయతో న హి మూలక్షయాపత్తిరితి తత్తద్భాష్యకృతః, త
ర్హి ప్రామాణ్యస్వతస్త్వం కీదృగ్విధమితి చేత్తన్నిరూపక్షేదం
పర్యప్రపన్నత్రప్రామాణ్యవాదగాదాధర్యాదికముపపత్స్తు,
చ వేదానామపి పౌరుషెయత్వమవర్జనీయం కారకాదివ్యవహా
రాదితి వాచ్యం. తత్ర ప్రోక్తార్థే తత్ప్రత్యయమకల్పయిత్వా త
త్ప్రకాశితత్వాత్ తత్ప్రత్యయ విధానాద్య స్మదీయ శ్రు
తినిత్య వాగేస్పష్ట మిత్యన్యదేతత్ తర్హి భట్టాదీనా మజ్ఞత్వ
పరికల్పనం శ్రౌతప్రయోగస్యాగతికగతి ఛాతఛాందసత్వ
కల్పనం శ్రీహర్షస్యనిరంకుశత్వపరికల్పనం చాతీవ గౌరవమితి న
వాచ్యం- భట్టాదికృతవ్యాఖ్యాన 'స్యాన్నారుహ్యవాద' త్వా
త్తానతానతదజ్ఞత్వసిద్ధిర్న తత్కృతాద్యత్వవ్యాపకవ్యాఖ్యా
నానామప్రామాణ్యసిద్ధిశ్చ నను 'సహిద్రష్టైఅనుపపన్నం నామె
తి న్యాయేన కేవలప్రాఘూదినూతాద్దేవప్రయోగ సామంజ

స్యేఽనువృత్తికల్పనమసంగతమితి చేన్న అనాదిసిద్ధప్రయోగ విషయత్వాత్తస్య, 'నహ్యస్థితస్యగతిశ్చింతనీయ'ఇతిన్యాయాత్ప్రా రిదృశ్యమానై తత్ప్రయోగ బాధకకల్పనాపేక్ష యాయయాక యాచిద్రీత్యా సాధుత్వకల్పక నిష్టనుత మేవ ముఖ్యతమమితి వాచ్యం- అతిప్రసంగాత్, సుశబ్దాపశబ్దనిరూపక శాస్త్రనై యర్థ్యాపత్తేశ్చ అతః కేవలపిబఇత్యాదీనాం, పర్యానుభవ సిద్ధ ప్రయోగాణాం మృగ్యత్వేనోత్ప్రబ ఇత్యాది ప్రయో గాణామేవ పర్యానుభవ సిద్ధత్వేన నియుక్తశాస్త్ర ప్రవృత్తి ద్విషయే చారితార్థ్యే సనాది కాల ప్రవృత్త్య శ్రుత కేవలపిబాదపదానాంకల్పనాపేక్షయా, ధర్మికల్పనాతో వరం ధర్మకల్పనేతిన్యాయేనైతచ్ఛ్రేవ సాధుత్వాంగీకారేఽతీవలా ఘవత్వేనచైతదనువృత్తిపక్షే గౌరవానవకాశో ద్రష్టవ్యఃఇతిను వృత్తౌ గౌరవాఖ్యదోష కథనం త్వేతచ్ఛాస్త్ర ఏవవిరుద్ధమిత్య నాదరణీయం, వెదస్యేతచ్ఛాస్త్రకల్పనంత్వతీవగౌరవావహమేవ. స్వేచ్ఛానువిధాయిత్వాత్తస్య, కవీనాం నిరంకుశత్వవ త్తథా వేతిదిక్, నచైతయోః ప్రకృతేనిరుక్తసృష్టపశబ్దయోఃనిర్దె శాత్తికల్ప్యతే, ఇతఃపూర్వమేనైతయోః ప్రామాణ్యనిర్వహ ణాయ. ప్రసిద్ధత్వాత్ అతఏవ యథాకథంచిదప్యాదరణీయ తాహేతుత్వాత్, ఏతద్విషయేభాష్యావిరోధస్యోభయత్రా పితుల్యత్వేనైకతసంరంభాభావాచ్చైతచ్ఛాస్త్ర మువ్యా ఖ్యానేషుయస్మిన్కస్మింశ్చిద్విషయేప్యనాదరుహ్యవాదన్యాద్య

ష్టత్వాత్తాదృశాకాండకవాదకథనేఽత్రకథమేతదజ్ఞత్వనివృ
త్తిరిష్యత ఇతిచేత్తర్హి తదనువృత్తిప్రతిపాదకగ్రంథఖండనప
రప్రాచీన నవీన ప్రబంధేషు యత్రకుత్రాపి తదనువృ
త్తి ప్రయోజకీభూతస్వరితత్వ విచారస్యాప్యకృత
త్వేనాకాండకైః తత్పరికల్పన ద్వారా కథంవా తత్స
తుంఖండయత్తిభవంతః, తర్హివామనస్యాపి తద్వాదకల్ప
నేకాక్షతిరితిచేత్తాత్కాలికైస్తత్ప్రయోగాభావరూపవినిగమ
కసద్భావాన్నతస్యతత్కల్పకతేత్యాదిప్రతిబందీసింహాసన
మలంకుర్వన్తు తత్రభవన్తోభవన్తః, కించాన్యదత్రప్రష్టవ్యం,
కింభట్టాదయోనిరుపాధికసర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిమన్తోనవా, నా
ద్యః, నహిసర్వస్సర్వంజానాతీతిన్యాయేనసర్వేశ్వరవ్యతిరిక్తా
నాంసర్వేషామపిస్వవ్యధికరణసంకల్పాప్రయోజ్యత్వరూపని
రుపాధికసర్వజ్ఞతాయాఅప్రసిద్ధత్వాత్తేషాంభూషణాదిశబ్దవా
చ్యత్వాభావాచ్చ, పతేషామఘటితఘటకత్వరూపసర్వశక్తిమ
త్వంకీదృశమితివివేచనీయం-సర్వాపశబ్దానాంసాధుత్వసమ్పాద
నరూపంఉతేతః పూర్వమప్యదృష్టసాధ్వసాధుశబ్దానాంసృ
ష్టికర్తృత్వరూపం. ఆద్యే అవైహీత్యాదీనాంచసాధుత్వం
పరికల్ప్యతాంనామ, నచతత్సాధుత్వప్రతిపాదకపాణిన్యా
నుశాసనాభావాత్తత్కథంసిద్ధ్యతీతివాచ్యం - విశ్వామిత్రా
దివత్సర్వశక్తిమత్వాదేవతత్సాధుత్వ ప్రతిపాదనపరానుశా
సనాన్తరపరికల్పనపూర్వకం తత్సాధుత్వంచపరికల్పయేరన్

తదసామర్థ్యేతు, అణుకులాచలాబ్ధ్యున్మజ్జనన్యాయేనాతిత
త్కల్పనే ప్రయోజనాభావాత్, పాణినీయతంత్రాద్యావద్వ్యు
త్పత్తిమత్త్వాపత్తేర్వాఽత్ర, భయ, దాశరథాయేత్యాదిపదసాధు
త్వప్రతిపాదనమాత్రపర్యాప్తత్వాంగీకారేఽప్యపరేషాంచై
తద్రీత్యా తత్తత్ర తత్ర తత్కల్పనమాస్యాస్త్యేవేతి. నాత్రైవవి
శేషసిద్ధిరిత్యాశ్యామః, తర్హ్యేతచ్ఛాస్త్రవిరోధితర్కబలా
దితరాననుమతతత్కల్పికల్పనం తత్రతత్రేతిహాసవచ్ఛక్య
త ఇతిచేత్తర్హ్యస్మాకమపి పురుషబుద్ధిమూలకతత్తర్కబలం
బనస్యదేశాన్తరకాలాన్తరేష్వతదధీతతర్క కుశలపురుషో
త్ప్రేక్షిత సుతర్కదూష్యత్వసంభావనానుపపన్నమాస్యామ
హే, ద్వితీయేతు, పరియోగశరణ, లోకవేదాద్యపకరణన్యా
యబాధాత్. తథాఽపరిదృష్టత్వాచ్ఛాస్త్రకారాణామస్య
పరిత్యక్షితత్వేన ప్రామాణికప్రయోగకోట్యా సాంగయితవ్యేత
త్సూత్రవిహితతత్ప్రయోగాణాం బహూనాం నియుక్తిగిత్యా
ఽపరిదృష్టత్వేనచైతద్వాదస్యానుపయుక్తత్వాత్ప్రాపతాతద
జత్వస్యేరత్ర తగౌరవకథామసంగతం స్యాత్. కేవలవైశ్యభూ
'తెంజ్ఞాలాదిశబ్దప్రయోగాణాం నైషధే శ్రీహర్షేణప్రయుక్త
త్వాత్తస్య కావ్యదోషత్వేనాభిహితత్వాత్తత్ర కిం క్రియతే, ఏ
తాదృశప్రయోగవిచారస్తు కృత్స్నకావ్యవిమర్శప్రసంగదర్శి
ష్టవ్యః. అతస్తేషాం నిరంకుశత్వమనభ్యస్తత్వాపవాదితి స
విర్యాగీతం, శ్రుతౌచ, ద్వాసుపర్ణా, పశ్యతి, ఇత్యాదిషున

ర్వస ప్రతిపన్న సంఖ్యాదివిష యేకిం వా పరికల్ప్యతే, తత్రత
త్రిసూత్ర్యా యోగేషు సౌత్రత్వాత్సంధ్యభావ ఇత్యాదివర్ణన
స్యకథమగౌరవావహత్వం, కించ, భట్టాదీనాంకాశికావృత్తి
ద్వారాసౌత్రాంరజ్ఞత్వమాపాద్యతేం, పరంతు తేషామజ్ఞతా
ఽపరికల్పనాపరనర్గైర్భట్టాదిభిరేవఘట్టకుటీప్రభాతన్యాయే నా
జ్ఞత్వమాపాదితం- తత్కథమితి చేదేతద్విషయేభవదుక్తస్వారి
తత్వపరిజ్ఞానద్వారాతన్మతఖండనస్య భట్టాదిభిరనుక్తత్వాద
తోయుంభవనీయమానస్తు ఏతామేవకంఠభూషాయతే- అపి
చకాస్తు భాదిగ్రంథకర్త్రాలోచనవశాత్పరికల్పితే తద్విషయక
బాధ్యబాధకభావే కిం దృశ ఇతి వివేచనీయః . అన్యదీయజ్ఞానా
భావస్యాన్యదీయజ్ఞానప్రతిబంధకత్వేవ్యాధికరణత్వాన్నతస్య
తత్ప్రతిబంధకతా, తస్మ్యైవేతి చేత్తత్రతస్యసత్త్వాదేవనబా
ధకప్రసంగః- కించ శాబ్దత్వే గ్రంథప్వలౌకికపశ్యశబ్దప్రయో
గప్రదర్శనమేవ నిరుపస్పృష్టనిరుక్తపాదధాతూనాం తత్ర్పత్య
యాన్తేష్వేవ హలి విప్రయుక్త లౌకిక ప్రయోగ పరిపాట్యభా
వం ప్రకటీకరోతీతి తత్త్వం మేవ సుస్పష్టం,వామనస్తైత్య
చ్ఛాందసప్రయోగ పరిజ్ఞానాభావ పరికల్పనే త్వాశుష్కశా
బ్దికాస్సంతః పరిహాసంస్త్రిమునివ్యతిరిక్తత త్తద్గ్రంథకత్వాంక
ణాంత ప్రత్యాసాప్రవాదస్య కాకిరంతవిచార వదప్రస్తుత
త్వేనోపేక్షణీయత్వాత్ - అతిప్రసంగానవస్థాది దోషదుష్ట
త్వాదిస్య ప్రతానుపృత్త్యానామతిప్రయోజనాభావాత్తి

ద్వ్యాప్తిగ్రాహకతర్కాభావాదప్రతిషిద్ధమితిన్యాయేన భా
ష్యస్యానువృత్తిపక్షఏవసంరంభాతిశయగౌరవాదిదోషనిరూ
పణస్యాసంగతత్వాచ్చేత్యాస్తాంపల్లవతల్లజకల్పనేన , ఏతే
నానువృత్తౌసారస్వతవ్యాకరణప్రామాణ్యప్రదర్శనపరగ్రం
థోఽపి ప్రతిక్షిప్తః . సారస్వతమతవ్యావర్తనద్యోతనార్థమపి
శ్రీమత్పాణిన్యాచార్యోఽపిచ్ఛేదప్రాపక సూత్రాంతరం ప్రకృ
తసూత్రయోరధ్యాస నిరవమీత, కించ'సందిగ్ధన్యాయఃప్రవ
ర్తత ఇతిన్యాయేన సందేహస్థలేతద్వ్యవచ్ఛేదక సర్వావిశే
తప్రమాణాన్తరాపేక్షాపేక్ష్యతే, అత్రచ సఏవనాస్తి- త్వదు
క్తరీత్యామత్వవిచ్ఛేదకసూచకసూత్రాన్తరాభావాత్ , న
చైతత్పాఠసూత్రాన్తరనివేశస్య ప్రత్యాసత్త్యభావాత్తదుక్తే
రేతత్ప్రయోజకపరతాఽసంభవ ఇతివాచ్యం, నిరుక్తప్రయో
జనకల్పకయోజనాపేక్షయాప్యుచ్ఛ్రయత్వాత్- అసతిబాధకే
యోజనాంతరస్యాప్యదోషకత్వాచ్చ , నహిప్రాచీనత్వనవీన
త్వయోరేవ సర్వత్ర గ్రాహ్యత్వా గ్రాహ్యత్వ ప్రయో
జకత్వ పర్యాప్తత్వ మితి వదామః . కింతు బాధ్య
బాధక భావాస వస్తుస్థ క్వచిత్క్వచిద్వి శేషస్థలె ష్వేత
యోరపిపర్యాప్తత్వమితి, తర్హి కింనామాభ్యర్హితత్వమితిచె
న్నానుగతప్రతీతి ప్రయోజకీభూతజాతివిశేషస్తత్, అపితుత
త్తత్పురుషసమవేతాపేక్షాబుద్ధివిషయధర్మవిశేషఏవేతితత్త
త్ప్రకరణానుగుణ్యేననిర్ణేతవ్యః తర్హితత్రకిమాసమితినప్ర

బ్రూయాత్ ఉభయథా వాద్యభిమతప్రమాణతమప్రబంధవిరోధా
భావస్యైవనిరుక్తనయేనమానత్వాత్ తస్మి శృంగిన్యాయేనా
ఽననువృత్తి పక్షగ్రహణేకానుపపత్తిరితి చేత్పాఘ్రేతిసూత్ర
ప్రతిపన్నధాతుపంచకస్య రుక్తప్రత్యయసాహిత్యేననిరంకుశ
మహాకవిప్రయోగాణాంనిరుపసృష్టానాంవామనసమానకాలీ
నత్వేనయైః కైశ్చిద్వ్యాఖ్యాతృభిరప్రదర్శితత్వాత్, లౌకికశబ్ద
ప్రయోగవిచికిత్సాయామలౌకిక ప్రయోగప్రదర్శనేనసాధు
త్వపరికల్పనాయా అనౌచిత్యాచ్చ, దుర్గసింహకృతకాతంత్ర
వృత్తౌ శ్రీమద్భట్టకృతసిద్ధాన్త కౌముద్యాదిషుచపిబతీతిపిబః
పశ్యతీతిపశ్య ఇత్యాదినిరూపణం పరందృశ్యతే నతువామన
పూర్వకాలీనాతిప్రాచీనానేక మహాకవి ప్రయుక్తలౌకికల
క్ష్యోదాహరణపూర్వకం,ఏతద్విషయే ప్రాంచ్య ఇతిశబ్దప్రయో
గోప్యేతస్య పూజనీయత్వంసూచయతి, అఞ్చుపూజాయామితి
హిధాతుః అపిచ వాణీంకాణభుజీమజీగణదిత్యాది మహామ
హోపాధ్యాయబిరుదాంకిత శ్రీమన్మల్లినాథసూరిరపి, ధయా
నిత్యస్యవ్యాఖ్యానావసరేఽగతికగతికల్పన మంగీకృత్యతత్ర
కాశికామతకీత్యాసాధుత్వ భావమప్యభ్యుపగమ్యతదీయ
కేచిదితిగ్రంథోదాహరణ పూర్వకమేవ గతిరితివ్యాఖ్యాత
వాన్నచైతద్వృత్తిపాఠకతాసంబంధేనసర్వత్రాధే త్యాణా
మనువృత్తేరదర్శనాత్తత్సంబంధేనైతద్గ్రంథానామైవ తద్ద
ర్శనాచ్చకథమస్తురితస్యైతస్యప్రామాణ్య మితివాచ్యం, హే

లారాజపుంజారాజహర్యాదిప్రణీతగ్రంథానామానుపూర్వ్యా
సర్వేషాంతత్సంబంధే నతదభావేపితత్తత్సిద్ధాంతోదాహర
ణానామేతేషుదరీదృశ్యమానత్వేన తేషాంప్రామాణ్యోపపత్తివ
ద్యతాపితదంగీకారేబాధకాభావాత్, నహ్యేతస్యతత్రతత్రఖం
డితత్వేన తేషాంతదభావే నచకథంతత్తుల్యాపాదనమితివా
చ్యం యదప్యపితుష్యతుదుర్జనఇతిన్యాయేన తదస్యప్రాశస్త్యంనా
మ. తథాప్యేతద్విషయస్యోభయాభ్యుపగతప్రమాణతమప్ర
బంధేష్వప్రతారితత్వాత్, ఏతద్భిన్నవిచారస్యాత్ర ప్రస్తుత
త్వాత్తత్రైతస్యావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనప్రామాణ్యానంగీ
కారే, ఏతత్సంప్రత్యుదాహరణపూర్వకంప్రదర్శిత ప్రక్రియా
రచనాచాతుర్యప్రతిపాదక రత్నాపణసంజీవిన్యాది మహాగ్రం
థానామప్రామాణ్యప్రసంగాచ్చ అతోమహాసంహితపరిగ్రా
హ్యత్వమేతద్వామన్తవ్యపదృశ్యత ఇత్యేతదేవతదిత్యుపరి
రామ. నతుదుర్గసింహాదీనాం, కించ, ప్రాచీనమతావలంబ
కానాముపసృష్టపక్షసమాశ్రయణేపినతత్సిద్ధిసంభవః. కాశి
కాయాం కేచిన్నానువర్తయన్తీతిపక్షాశ్రయణేన తస్యాతిప్రా
చీనత్వాదేవనిరుపసృష్టపక్షాదిశబ్దసాధుత్వమవర్జనీయమి
త్యాధునికానామత్యుక్తివాదస్తుస్వకీయగ్రంథేష్వప్యనువర్త
నీయత్వేనోపేక్షణీయః స్వగతవయస్త్వప్యత్పత్వాద్యపేక్ష
యాస్వస్వాంతేవాసినాంనవీనత్వేనతద్విరచితగ్రంథరీత్యా
స్వస్వాభిమతసవ్యపక్షస్యాపిప్రతిక్షిప్తత్వేనోపసృష్టపక్షస్యై

వాతీవ ప్రబలత్వాత్, యద్వాతదుక్త్యాయధా ప్రాహు తే కేచిదితి పక్షస్యైవ ప్రాచీనతయాతదపేక్షయా వామనపక్షస్యనవ్యత యా, తస్యైవ ప్రాక్ప్రతానాం ముఖ్యతయాచనిరుపసృష్టప్ర యోగస్యాసిద్ధత్వాత్, అన్యథావృద్ధసరటారూపపరివర్తన న్యాయేన వ్యవస్థిత్యభావప్రసంగాచ్చ, కించ, ఏతదవ్యవహిత పూర్వసూత్రస సావకాశత్వేపి సంఘపతస్యాగాయోగాద్వి శ్వతోముఖసామర్థ్యాదేకనాళావలంబిఫలద్వయన్యాయాచ్చ తేషాంనిరుక్తరీత్యానిరుపసృష్టప్రయోగాభావాన్యథానుప పత్త్యాఽత్రానువృత్తే రేవసప్రమాణకత్వాత్, నచైకత్రాన్వి తస్యాన్యత్రాన్వయేక్షీణ శక్తికత్వేనాసామర్థ్యకథంతు ప్రమాణ పదవీమధిరోహతి, అన్యథా, అనుషంగమాత్ర స్యాప్య ప్రామాణ్యాపత్తేః ఏతచ్చాప్యుక్తరీత్యా తల్లక్ష్య సి ద్ధ్యభావ ప్రసంగాచ్చ. తథ్యామహాపండిత ప్రణీతా నా మాధునిక గ్రంథానాం కాగతిరితిచేత్పృష్టి సాధు పృష్టం భవద్భిః, వామన ప్రదర్శిత కేచిదితిని రుపసృష్టపక్ష ప్రతి పాదక గ్రంథానాం, గతిసామాన్య న్యాయేన యాగతిః పరికల్ప్యతే ఏతేషామపిసైవేత్యూహ్యశ్యన్తు తత్రతథాపన్తోభవ తః, తస్మాదుపసర్గరహితపిబతిషుస్యఇత్యాది ప్రయోగానా మసాధుత్వేనతత్సహితోత్పిబతుత్సశ్య ఇత్యాది ప్రయోగాణా మేవ సాధుతమత్వేనచగౌరవాసవరుద్ధతదభావావరుద్ధస ప్ర మాణసయుక్తిక శ్రీమద్వామనాచార్యపక్ష ఏవాత్రగరీయాని

తిరాద్ధాన్తః.

ఏతదవ్యవహితపూర్వసూత్రాత్మకానుశాసనాత్తత్తదవ్యవహితోత్తరత్వసంబంధేనయోగ్యతానుసారతస్తత్తదుపసర్గసమభివ్యాహృత ప్రదర్శితపాదిధాతుభ్యః పరత ఏవకర్త్రర్థకశప్రత్యయోభవతీతిసూత్రార్థః, వస్తుతస్తు ఏతచ్ఛాస్త్రవ్యాఖ్యాతౄణాంపరిమాణతమత్వేనాభ్యుపగతశ్రీమత్పాతంజలమహాభాష్యే, జిఘ్రిస్సంజ్ఞాయాంప్రతిషేధఇత్యాదినా పరిష్కృతవిచారస్యానిరూపితత్వాద్వివదమానైః తద్గ్రంథానామేవైతద్విషయేప్రమాణత్వేనస్వీక్రియమాణేఽనాది సిద్ధపరమ్పరవిరుద్ధతలాతత్త్వైకాత్మకైః తద్వివాదస్యనిష్కంటకత్వేన సిద్ధాన్తయితుంశ్రీమద్వామనదీక్షితాదయోప్యసమర్థాఏవ-కిముతాధునికాదయః, అతః ప్రయోగస్యైచ్ఛికత్వేనాధునికానామపియత్రసంరంభాతిశయస్తేషాంతత్రైవ ప్రామాణ్యమితిప్రాప్తేనిరుపసర్గపశ్యాదిశబ్ద ప్రయోగేసందిహానం త్యక్త్పారిమాణికంవా, తథైవప్రయోగస్త్వయాకర్తవ్యఇతినిర్బంధానిర్నిబంధనః. కించాధునిక. వైయాకరణ మహాకవీనాం త్వేషఏవస్వభావః. నిర్వివాదప్రయోగఏవకర్తవ్యః. సతుతద్భిన్నఃకుత ఇతి చెన్నిర్వివాద ప్రయోగకరణేఽపి. కేచిత్తత్తదభిప్రాయాజ్ఞానాత్తత్తద్విషయకమాత్సర్యవశాద్వా నిరాసయితుముద్యుంజీరన్. వివాదవిషయకప్రయోగేత్వతివ్యపదూషయేయురితి. దేవతాశబ్దస్యపుంలింగ్గతాయాః దు

శ్చ్యవనశబ్దస్య సాధుతాయాః కాలీనశబ్దస్య తద్భిన్నతాయా
శ్చ వ్యాకరణతత్తుల్యకోశాది సిద్ధత్వేపి శిష్టప్రయోగా ప్రయో
గరీత్యాశాస్త్రసిద్ధ్యసిద్ధ్యోరస్యాకించిత్కరత్వాత్ . త్రిముని
గ్రంథావిరుద్ధత్వాత్ , అప్రతిషిద్ధమిత్యాద్యిన్యాయావగతనిరు
క్తగ్రంథలబ్ధార్థస్వారస్యస్యాప్రతిహతత్వాత్ , ఫలముఖగౌ
రవస్యాప్యదోషత్వాచ్చ తస్మాత్కాలహప్రశాన్తిరేవోభయ
తాప్రిపి కర్తవ్యేతి శాస్త్రసంప్రదాయ ఇతి సర్వమవదాతమ్-

శ్లో॥ అప్పారాయార్యవర్యోద్భూత నారయాఖ్యమహీపతేః
సంస్థాన ఖ్యాతిత స్సోయం వాదార్థస్తు విజృంభతామ్॥

పాఘ్రితి సూత్రార్థదర్పణస్సమాప్తిమగమత్.

శ్రీ* శ్రీ* శ్రీ*.

—* అథైతద్విషయక సభాప్రస్తావగ్రంథః *—

కృష్ణామణ్డల మణ్డనాయమాన , ప్రాసాదమాలా
లంకృతపణ్యవీథ్యాద్యుపశోభిత, ప్రఫుల్లమల్లికామాలతీలతా
లింగ్గితఫలభారనమ్రీకృత క్రముక నారికేళ పనస చూతాది
వృక్షషండనిబిడవనోపవనపరివెష్టిత, నవనవోన్మిషిత మణ్డప
గోపుర ప్రాకారవిమానాలంకృత దివ్య దేవతాలయాద్యా
ఫూరిత, విపులవిశాలతర సంసరణసంచార్యమాణ మత్త
మాతంగ తురగరథపదాతి సంఘట్టిత, శ్రుతిస్మృతీతిహాస
పురాణకాణాదపాణినీయకావ్యనాటకాలంకార గీతాది సక
లశాస్త్రపరినిష్ణాతప్రకటీకృతారావవ్యాకులీకృతనభోనభోం
తరాళ,మహాంధ్రదేశశేఖరీభూత,శ్రీమదప్పారాయమహీ
భుగ్భుజపరిపాలితనూజవీడ్రాజధాన్యలంకారాయమాణ, ద్వి
త్రిచతురాదికక్ష్యోపేతాఽన్యదీయ యశోరాశ్యవలోకన జ
నితమందస్మితాలంకృతసుధాపరివేష్టిత, చంద్రమండలాలం
బన, నానారంజకద్రవ్యరంజితధ్వజపతాకయంత్రాధిష్ఠితగో
పురాద్యలంకృత, మణిమయశిఖర పరిమండితవీణామృదంగ
మురళీపరిస్ఫురితశ్రావ్యతమనానానాదాభిపూరత, నానాదే
శానీతనవరత్నఖచిత సింహాసనాధిష్ఠిత రాజమండలోపశోభి
త పండిత మండలీ పరివ్యాప్త ప్రాసాదమధ్యే పరిధావినా
మక సంవత్సరాశ్వయుజ శుక్లనవమ్యాం సప్తాంగలక్షణ ల
క్షితా. సర్వజన మనోరంజనకరీకాచిద్విద్వత్ప్రజసభాప్రా

దురాసీత్॥

తత్రతత్రత్యప్రభుపాలితోభయవేదాన్తప్రవీణాశ్శ్రీమద్గోపాలకృష్ణాచార్యాస్తత్రత్యప్రభుసమీపం గత్వా సరహస్యమామన్త్ర్య పునరాగత్య భో భోస్సభాస్తారా ఇద ముచ్యమానమాకలయన్త్విత్యుపపాద్య తత్రస్థితానాం పండిత వరాణాం శ్రీమత్స్వతన్త్రవాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిణాం సమీప ముపసృత్య సాదరమవలోక్యైతః పూర్వం నరసారావుపేటాఖ్యరాజధాన్యాం శ్రీమచ్చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి విరచిత శతావధానసభాం ప్రతి శ్రీమద్రామారాయ కవిప్రేషిత “పశ్యాషశ్యౌనపశ్యత” ఇతి సమస్యాగర్భిణీ పత్రికాతావత్సమామాయాతా, తామేతద్వేంకటశాస్త్రిణస్త్వత్యంతం విమృశ్యైతత్సమస్యాఘటితపశ్యశబ్దస్యోపసర్గరహితత్వేనాఽసాధుత్వాత్తద్ఘటితసమస్యానాస్మాభిస్సం పూర్యత ఇతిప్రకటీకృత్య తదసాధుత్వప్రసవకారిణీం గైర్వాణపత్రికాంముద్రాపయిత్వా ప్రకటీచక్రుః, తదుపర్యేతన్నగర నివాసిభిశ్శ్రీమన్నల్లాన్చక్రవర్తి వేంకటాచార్యై రేతత్పత్రికాఖండనపరా, నిరుపసర్గపశ్య శబ్దసాధుత్వ ప్రకాశికా కాచిత్పత్రికాపితద్వా కారి, అతస్తాదృశ విచారవిషయీ భూతశాస్త్రార్థస్తుమహావైయాకరణైస్తత్రభవద్భిర్భవద్భి రేవ సిద్ధాన్తయితవ్య ఇత్యస్మత్ప్రభు పరిబృఢై రాజ్ఞప్త మిత్యాజ్ఞాపయామాసుః, తతస్సూర్యనారాయణశాస్త్రిణస్సమ్యగేతద్వృత్తా

న్తమాకలయ్యాఽస్మత్ప్రియశిష్యవిరచితైతద్విషయకవిచార స్యాస్మదిష్టతమత్వేనైవంగీకృత్య సిద్ధాన్తితే శిష్యపక్షపాతిత్వ ప్రతీతిసంభావనయా. ఈశ్వరస్యాపి పక్షపాతిత్వసంభవేనా స్మచ్ఛిష్యవిషయేఽప్యస్మాకమపి తథైవేతి నిశ్చేతుంశక్యత్వేన వేం కటశాస్త్రిపక్షపాతినాం కేవలాద్వైత వ్యాకరణ రఘునాథాచా ర్యప్రభృతీనామప్రమాణత్వేన చాస్మాభిస్తత్సిద్ధాన్తో న పరిగృహ్యత ఇత్యాభాష్య, తతశ్చ కింకర్తవ్య మిత్యాలో చ్యైతద్వివాదపరిచ్ఛిత్తి శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయతా తా సుబ్బరాయశాస్త్రి విరచితా కాచిత్పత్రికా సమాయా తా, అతస్తత్పత్రికైవాస్మాకం కైశ్చిద్వాచయితవ్యేత్యవధార యన్, తదవసరే, ఏతదన్తేవాసినశ్శ్రీమత్పరిమినృసింహశా స్త్రిణస్తాంపత్రికాంగృహీత్వా తత్పూర్వవృత్తాంతగర్భితత త్పత్రికోపోద్ఘాతం కించిదభినీయ తామాపాదచూడంపరిపఠ్య తత్సిద్ధాన్తమేవ తత్రాపూరయన్. సమస్యాప్రేషక రామారా యతన్నిరాసక వేంకటశాస్త్రిణోస్సమక్షంనాపూరయన్నితి.

అథైతాదృశసభాస్థల్యాం శ్రీమత్పండిత వర సూర్య నారాయణశాస్త్రి సిద్ధాన్తితేశ్వర పక్షపాతవిషయే విచారణీ యాం శస్యాస్మాకం ప్రస్తుతత్వాత్తద్విషయోప్యత్ర కించి ద్విచార్యతే, తథాహి, స్వభావతో నిరస్తనిఖిలదోషగంధస్స ర్వేశ్వరః ప్రమాణాధీన ప్రమేయ నిశ్చయానా ముపాదిత్సిత జిహాసితేష్టానిష్టఫల తత్సాధనానాం సర్వేషాం పురుషాణాం

త్యాజ్యోపాదేయాది విభాగప్రత్యయార్థం ప్రత్యక్షాది విలక్ష
ణప్రధాన తమ ప్రమాణ భూతాపురుష శేముషీ దోష మషీ
మాలిన్య వేదాఖ్యాక్షరరాశిం తదుపబృంహణాత్మకస్మృతీ
తిహాస పురాణాదికం చోదపాదయత్, సచవేదో నిరూపణీ
యార్థభేదాత్పూర్వోత్తరకాండభేదేనద్విధాభిన్నః తత్రపూ
ర్వకాండోక్త కర్మతదంగ తదధికారి తత్ఫలాది ప్రతి పాద
నపరామన్వాదిస్మృతయః, తదుత్తరకాండోక్తబ్రహ్మత
దుపాసన తదధికారి తత్ఫలాది నిరూపణపరా ఇతిహాసాద
యః. తత్తద్యుగానుభేదేన సంక్షిప్తబుద్ధీనాం దేవమనుష్యాదీనాం
'జ్ఞానేత్వజ్ఞానతాంగతే' తత్రాస్థితస్సర్వేశ్వరస్సత్యవత్యాం
పరాశరాద్వ్యాసరూపేణావతీర్య, స తావద్వేదశాఖాభే
దాదికం పూర్వవద్విభజ్య తాత్కాలిక వేదవిరుద్ధముక్తిఘం
టాపథకంటకాయమానచార్వాక శాక్యోలూక్యాక్షపాదక్ష
పణ కపిలపతంజలికుదృష్టిపరికల్పితకుతర్కోన్మూలనార్థం
స్వాంతేవాసిజైమిని మహర్షిణా కర్మప్రతిపాదకపూర్వకాం
డస్య సహస్రాధికరణక మీమాంసాఖ్య వ్యాఖ్యాంకారయి
త్వా బ్రహ్మప్రతిపాదకతదుత్తరకాండస్య శారీరకమీమాం
సాంస్వయమేవచికీర్షుస్తత్రాదౌ బ్రహ్మజిజ్ఞాస్యత్వం ప్రతిజ్ఞా
య తత్ప్రతిపత్తి ప్రయోజనం భూతలక్షణజిజ్ఞాసాయాం 'యతో
వేత్యాకారక శ్రుతిప్రసిద్ధానాఽనితరవ్యావృత్తవ్యాపకధర్మ
విశేషణీవ జన్మాదిసూత్రేణ విరచయ్య, తస్యమానాంతర

సిద్ధికత్వం శాస్త్రాధికరణేన నిరస్య. నిరుక్తబ్రహ్మణ ఏవని రుపాధికతయా తత్తద్వేదాన్తగణం సమనుగమయ్య' ప్రదర్శితలక్షణస్య సాంఖ్యాద్యుత్ప్రేక్షిత ప్రకృత్యాదావతివ్యాప్త్యాది శంకానిరసనార్థ 'మీక్షత్యధికరణమారభ్య' సర్వవ్యాఖ్యాతాధికరణాన్తం, తత్తదధికరణజాలమాపూర్వపక్షోక్తార్థపరిరిరక్షిషయా, స్థూణానిఖననన్యాయేన, పరపక్షప్రతిక్షేపణ పరసమ్మతిప్రతిపాదముపక్రమ్య తత్రాపి తత్కారణత్వప్రతిబంధకీభూతకుదృష్టికుయుక్తి కల్పనేన ప్రసక్త్యాగతదోష సముదాయోపన్యాసపూర్వకం తత్తన్మతం సర్వమపి 'నప్రయోజనవత్త్వా' దిత్యారభ్య 'సర్వధర్మోపపత్తే' రిత్యన్తసూత్రగణేనాప్యచ్ఛినత్ -

ఏతత్సూత్రాణ్యధికరణత్రయాత్మక షట్సంఖ్యాకానీతి భగవచ్ఛంకర పాదసిద్ధాన్తః, ఏకాధికరణాత్మక పంచసంఖ్యాకానీతితు భగవద్రామానుజాచార్యరాద్ధాన్తః, యథాతథావాస్తునామ. ఏతన్మాత్రేణ ప్రాకరణికార్థ విఘటకత్వాభావా దుభయానుమతరీత్యాఽధికరణార్థమేవాత్రాపి వృణ్మహే. కించవిచారయిష్యత జగత్కర్తృక బ్రహ్మకారణత్వస్య తత్తన్మతభేదేన బింబాబింబవిషయకత్వేన తత్తన్నిరూపణస్యాత్రాప్రస్తుతత్వాత్తదిహ నేహ ప్రపంచ్యతే. కింతుప్రకృతపూర్వపక్షఖండనఫక్కికయా భాష్యద్వయలబ్ధార్థవర్ణనమేవాస్మాకమలమిత్యభిప్రాయేణ తదేవేహ కించిదా

ఖ్యాయతే॥

సూ॥ 'న ప్రయోజనవత్వాత్ ' నిరుక్త జగత్కారణత్వం చేతనస్య బ్రహ్మణో న సంభవతి, ప్రయోజనపర్యాప్తత్వాత్ప్రవృత్తేః- నహ్యత్ర ప్రయోజనమస్తీతి వాచ్యం, తత్కిం, స్వార్థముత పరార్థం, నాద్యః, స్వస్యావాప్తసమస్తకామత్వేన నకించిదప్యనవాప్తం దృశ్యతే, నాపి ద్వితీయః, తాపత్రయాభివ్యాప్తాఽతిఘోర జగత్సర్గకరణే పరస్యాప్యనుపయుక్తత్వాత్ , తస్మాత్తస్య కించిత్ప్రయోజనం స్యాదితిచేత్ , పరమకారుణికస్య జగతః పరార్థః కథం వా లీలా భవతి, నాన్యస్య తస్యాశ్చ ప్రతిపన్నత్వాదతః ప్రయోజనమనుద్దిశ్యేతి స్వాగోపబుద్ధిపూర్వకారీ పురుషః ప్రయోజనాభావే సాధారణవ్యాపారేష్వేవ న ప్రవర్తతే , కిముత గురుతర కార్యారంభేషు, తస్మాన్నేశ్వరో న జగత్కారణమితి ప్రాప్తే, లోకవత్తు లీలాకైవల్యమితి సూత్రేణ సమాధత్తే , తు శబ్దోఽత్ర పక్షవ్యావర్తకః. ఈశ్వరస్య జగత్కారణత్వం తావదబాధితం. లీలైక ప్రయోజనవత్వాత్తద్వ్యాపారస్య. సపక్షం ప్రదర్శయతి, లోకవదితి. అయమత్రాశయః, అవాప్తసమస్తకామస్య సప్తద్వీపపరివేష్టిత మేదినీపరిపాలనపరస్యాపి రాజ్ఞః కందుకాది వ్యాపారాదికం దృశ్యతే. తద్వదత్రాపిసంభవతీతి॥

హేత్వంతరేణ పునర్జగత్కారణత్వమస్య ప్రతిక్షిపతి

వైషమ్యనైర్ఘృణ్యే ఇతిసూత్రఖండేన, నహీశ్వరో జగత్కా-
రణభూతః వైషమ్యనైర్ఘృణ్యయోర్వజ్రలేపత్వాత్, దేవ ప్ర-
భృతి స్తంబపర్యన్తరూపసృష్టిరుచ్చనీచభేదేన బహుధాదృశ్య-
తే ఏతేషాంసుఖదుఃఖాది తారతమ్యంచ తద్వైషమ్యానుభూ-
యతే, తథాచైతాదృశసృష్టింనిర్మిమాణస్యేశ్వరస్య బద్ధవ-
ద్రాగద్వేషోపపత్త్యా, అపహతపాప్మత్వాదిశాస్త్ర ప్రతిప-
న్నతద్గతపరిశుద్ధ్యాది ధర్మవిప్లవో దురుద్ధరః, అత్యంతఘోర
తమదుఃఖకరణాత్పరదుఃఖాసహిష్ణుత్వరూప కృపా కారు-
ణ్యాది ప్రతిబంధకాత్ జగన్నిర్ఘృణ్యాపత్తేశ్చ, తస్మా-
త్తత్పరిరక్షణాయ న జగత్కారణత్వమస్యేతివక్తుంశక్యతఇ-
తి, తన్నిరాక్రియతే నేత్యాదిసూత్రశేషేణ.

త్వత్పరికల్పిత పక్షపాతాత్మకం వైషమ్యనైర్ఘృణ్యే న
ప్రసజ్యేతే, కుతః, సాపేక్షత్వాత్. సృష్టివిషయీభూత దే-
వాది తత్తద్వ్యక్తినిష్ఠ ధర్మాధర్మాత్మక కర్మాపేక్షత్వాత్
తథైవదర్శయంతిశ్రుతిస్మృతీ, ఏష హ్యేవ సాధుకర్మకా-
రయతితంయమేభ్యో లోకేభ్య ఉన్నినీషతే, ఏషఏవాఽసా-
ధుకర్మకారయతి, యమధోనినీషతే, సాధుకారీ సాధుర్భ-
వతి పాపకారీ పాపోభవతి, పుణ్యః పుణ్యేనకర్మణా భవతి,
పాపః పాపేన కర్మణేతి, ఉపబృంహితంచ, భగవద్బాదరా-
యణతాసపాదైః, నిమిత్తమాత్రమేవాసౌసృజ్యానాం సర్గ-
కర్మణి ప్రధానకారణీభూతాయతో వైసృజ్యశక్తయః, ని

మిత్తమాత్రం ముక్త్వైవనాన్యత్కించిదపేక్షతే నీయతే తప
తాంశ్రేష్ఠస్వశక్త్యా- వస్తువస్తుతా, మిత్యాదినా, స్వశక్త్యా,
స్వకర్మశక్త్యైవ , దేవాదివస్తుతాప్రాప్తిరి త్యర్థః, తథాచ,
సృష్టివిషయీభూత తత్తచ్చేతన నిష్ఠకర్మాత్మకశక్తిరేవ
దేవాది వైచిత్ర్యహేతురితినిర్గళితార్థః, అత్రాయంభావః.
యదీశ్వరో దేవాదికృత తత్తత్కర్మాద్యపేక్షామంతరా
స్రష్టుమీష్టే, తదాత్వదుక్తదోషాపత్తిస్స్యాత్ నహి. త
థాసర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిరీశ్వరః కరోతి , తస్మాన్నప్రసక్త్యేత
ఇతి , అనుగృహీతంచశ్రీమచ్ఛంకరభాష్యే , ఈశ్వరస్తుప
ర్జన్యవద్ద్రష్టవ్యః యథాహి . పర్జన్యోవ్రీహియవాదిసృష్టౌ
సాధారణకారణంభవతి,వ్రీహియవాదివైషమ్యేతుతత్తద్బీజ
గతాన్యేవాసాధారణాని సామర్థ్యాని కారణానిభ
వంతి. ఏవమీశ్వరో దేవమనుష్యాదిసృష్టౌ సాధారణకారణం
భవతి, దేవమనుష్యాదివైషమ్యేతు తత్తజ్జీవగతాన్యేవాసా
ధారణాని కర్మాణి కారణానిభవంతి ఏవమీశ్వరస్సాపేక్ష
త్వాన్నవైషమ్యనైర్ఘృణ్యాభ్యాందుష్యతీత్యంతేనేతి.

పునఃపూర్వపక్షీఉక్తహేతుంనిరాకరోతి . నకర్మా-
విభాగాదితిచేదితిసూత్రభాగేన.

అత్రాయంభవతి, సదేవసౌమ్యే ఇదమగ్రఆసీత్, ఏ
కమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ, నేహనానాస్తికించనేత్యాద్యబాధి
తశ్రుతిబలేనసృష్టేః ప్రాగ్బ్రహ్మ వ్యతిరిక్తసజాతీయ విజా

తీయస్వగతభేధానాం నిషిద్ధత్వాదతః కర్త్రైవనాస్తితదభా
వాదేవ సర్వజ్ఞోపీశ్వరఃకథంతత్ప్రత్యేతి . కించేతరేత రాశ్ర
యాచ్చతుల్యైవాద్యసృష్టిస్స్యాదతః పక్షపాతాది సంభవ్రో
ఽవర్జనీయఇతి తద్దూషయతి, నానాదిత్వా, దిత్యాదినా,సం
సారస్యాది మత్వేత్వదుక్తదోషాపత్తిః నహితథా దృశ్యతే
అనాదిత్వాత్సంసారస్య, తత్కథమిత్యా కాంక్షాయామా
హ. ఉపపద్యతేచేతి, యుక్తియుక్తంహ్యేతత్, కాత్రయు
క్తిః యదిహ్యాదిమత్వాం సంసారస్యభవదిష్టత మంతర్వ్యా కా
రణకత్వాత్తస్య పునర్ముక్తానాం సంసారాపత్తిః ప్రసజ్యేత,
ధ్వంసస్యధ్వంసాంగీకారేధ్వస్తఘటోద్భావవత్ , అకృతాభ్యా
గమ కృతప్రణాశాదీన్యప్యవర్జనీయాని , అనేనజీవేనే, తిసృష్టి
ప్రతిపాదక శృతిరప్యావగమయతి, సూర్యాచంద్రమ సౌధా
తాయధాపూర్వమకల్పయ, దితిశ్రుతిశ్చ, ఏతత్సర్వముక్తం
చతత్తైరీవాపకృత్ , సృష్టేస్స్యాదిత్వేత్వాద్యశరీరస్యోత్పత్తిరే
వనసంభవతి. కారణాభావాత్. తస్యకర్మసాపేక్షితంచ వి
రుద్ధంతత్తచ్ఛరీరాత్ప్రాక్కర్మసంసర్గాభావాదత ఏతదన్యో
న్యాశ్రయపరిహారాయైవనియుక్త సంసారస్యబీజాంకురన్యాయే
నానాదిత్వమకామెనాపిస్వీకరణీయమితి, సిద్ధాన్తిత యావద
ర్థానాం సమన్వయపూర్వక మేతన్నిగమయతి , సర్వధర్మో
పపత్తే, రితి, కారణత్వోపయిక సర్వధర్మాణామత్తైరీవోపప
త్తేస్తసాత్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిమానయం సర్వేశ్వరఏవకార

ణం భవతీతి, అపిచ ఏతదధ్యాయతృతీయపాదస్థపరాయత్తా
ధికరణేకర్మమీమాంసకమతాను సారేణజీవస్యైవకర్తృత్వ
మంగీకార్యం అన్యథాచక్రకాదిదోషసద్భావా దిత్యాశయే
నేశ్వర కర్తృత్వం నిషిధ్య నిరుక్తశ్రుతిభ్యఏవ సమాధాయ
పునరపి వైషమ్యనైర్ఘృణ్యాపాదనపూర్వకం పూర్వపక్షీకృ
త్య, కృతప్రయత్నే, త్యాదిసూత్రేణతన్నిరాసః కృతఃగ్రం
థవిస్తరభయాన్నలిఖ్యతే, తస్మాదీశ్వరస్యన పక్షపాతాత్మ
క వైషమ్యనైర్ఘృణ్యాపాదన మిత్యుత్తరమీమాంసాభాష్య
కృతాం సర్వేషామాచార్యాణాం నిష్కంటకోయంపంథా ఇ
తిసర్వం రమణీయం. తథాచ. శ్రీమద్వ్యాకరణ శిరోమణి
సూర్యనారాయణశాస్త్రిణో నిరుక్తశాస్త్రార్థమప్య విచార్యై
త్యుక్తనిహీనఖద్యోతకల్పజీవనిష్ఠసర్వగన్హిత పక్షపాతాత్మ
కవైషమ్యనైర్ఘృణ్యాదికం సర్వజ్ఞసర్వశక్తిమతిసర్వోత్కృ
ష్టే సర్వేశ్వరేపరికల్ప్యతాదృశార్థమేవ సభాయాంప్రకటీ
చక్రుస్తస్మాదేతత్సర్వంవిదాంకుర్వన్తువిద్వాంసఇతిసర్వంస
మంజసమ్. ఏతద్గ్రంథకర్త్రా తైవాసినాపాతపట్టణాంశ్రీరామా
చార్యేణసాదరం విరచితోయం శ్లోకః.

శ్లో॥ శ్రీమన్నారయభూపతేర్నయమతేస్సింహాద్రిరాయప్రభో
స్సంస్థానేప్రవిరాజమానవిబుధానీకంముదంప్రాపయన్
శ్రీమాద్గల్యకులాంబుజాతతరణిర్వేదాన్తయుగ్మార్థద
శ్రీమద్వేంకటరంగదేశికమణిర్వాదార్థమిద్ధంవ్యథాత్. శ్రీ

10444